

УДК 321.02:316.7

Бобрук Алла Миколаївна,
здобувач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

МІМІКРІЯ ЯК ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Аналізується феномен політичної мімікрії в історичному контексті. Показано її прояви в різні епохи та причини виникнення в суспільному житті. Зроблено спробу узагальнити об'єктивні чинники її існування в політичному просторі.

Ключові слова: політична мімікрія, мімікрійна поведінка, форми політичної мімікрії.

Актуальність дослідження політичної мімікрії обумовлюється передусім суспільною потребою з'ясування не лише глибинної її сутності, детермінант, форм проявів, а й наслідків маскувальної (імітаційної) поведінки громадян і політиків, що здійснюється ними в процесі їх пристосування до змін, трансформацій та кризового стану.

Проблеми, пов'язані із механізмами утримання влади політиками шляхом пристосування, розглядаються в працях багатьох науковців, як політологів, так і філософів, соціологів, біологів та ін. Теоретичним підґрунтям дослідження мімікрійних форм є праці М. Хайдегера, Ж. Бодріяра, П. Бурдьє, Р. Мертон, Р. Козера, Р. Даррендорфа, Х. Ортега-і-Гассета, Т. Парсонса, І. Валлерстайна, Е. Фромма, Д. Белла, П. Сорокіна, Е. Тоффлера, Ю. Хабермаса, Ф. Фукуями, П. Штомпки та ін. Серед російських й українських вчених слід назвати роботи О. Гараня Л. Герасіна, О. Єрмановської, О. Карпяк, А. Лобанової, Д. Ольшанського, М. Панова, Я. Паська, О. Фоменкова, В. Шульги, Ю. Яковенка та ін.

На думку більшості вчених, політична мімікрія є негативним явищем, яке існує для політичної гри, маскувannya брехні та досягнення власної вигоди. Та з одного боку, політична мімікрія є політичною грою, а іншого, — механізмом самозахисту. Слід погодитися із українським дослідником Я. Паськом в тому, що схильність постійно вагатися під впливом щонайменшого зовнішнього владного примусу відтворюють постійну психологічну і соціальну мімікрію, хамелеонство, непослідовність і мінливість поглядів українського суспільства, яке все більше перетворюється на сприятливий об'єкт для маніпуляції [1].

Специфіка цього явища достатньо детально вивчена у контексті живої природи — флори та фауни, але в контексті людської суспільно-політичної діяльності залишається малодослідженою. Проте проведений аналіз теоретичних робіт, вимоги практики приводять нас до необхідності здійснення комплексного дослідження феномена політичної мімікрії, з чого випливає завдання теоретичного і експериментального опрацювання цього терміну в рамках політичної науки.

Почнемо з того, що самий термін «мімікрія» (mimicry), — захисне пристосування деяких видів тварин і рослин, що визначається їх схожістю з іншими тваринами і рослинами, а також з предметами навколишнього середовища, — спочатку з'явився в зоології. Мімікрійна діяльність живої природи характеризується чіткими параметричними характеристиками, і будь-яка форма надлишковості не має місця, оскільки є безглуздою. Дійсно, хамелеон не буде зеленішим за листок, білий ведмідь — білішим за сніг, деякі риби коралових рифів більш схожими на корали чи колір дна, ніж самі корали чи підводний рельєф і т.п.

Зовсім іншу картину нам пропонує людське суспільство. Межа розумного та доцільного, яка є характерною для живої природи, у соціальному середовищі безслідно втрачається і розвивається до абсурдних, збочених та викривлених форм. «Людина, — зазначає Я. Пасько, — тут має безліч соціальних масок і здатна перетворюватись у різні образи. Вона легко контактує з оточуючим світом і також легко порушує обіцянки, змінює плани, продукує різноманітні форми аморальності та безвідповідальності...»[1].

Розвиваючи мімікрію як базове явище, людина винайшла її соціальні форми: фальш, брехня, пастіш, пародія, фарисейство, лукавство, обман, розіграш, конформізм, запозичення тощо. Саме тому перед сучасними науковцями, політиками, постає проблема визначення балансу між реальністю та мімікрією, між реальністю та ілюзією, проведення демаркаційної лінії між тим, що є мімікрійним і істинним у системі людського буття.

Попри словникові визначення даного терміну поняття, найбільш повним видається формулювання Д. Ольшанського, який визначає його у такий спосіб: «Політична мімікрія — наслідування; складний комплекс захисних заходів і пристосувань соціально-політичного характеру, що дозволяють вижити і зберегтися тим соціальним групам, силам і прошаркам, для яких у суспільстві виникли нестерпні умови життя і діяльності; вимушений засіб самозахисту в кризових ситуаціях» [2].

Цілком логічно стверджувати, що поява політичної мімікрії тісно пов'язана із розвитком політичних інститутів, держави, її форм та політичних режимів. Мімікрія в політиці може існувати на рівнях окремого індивіда, малої групи й соціально-політичної організації. У першому випадку можна говорити про мімікрію конкретного політичного діяча. У другому випадку зазвичай мається на увазі мімікрія невеликої групи людей, які прийшли до влади заради реалізації власних, як правило, корисливих інтересів (наприклад, військова хунта, яка здійснила насильницький антиконституційний переворот), але видають себе за поборників інтересів усього народу. У третьому випадку йдеться про політичну організацію, партії або суспільно-політичні рухи, що використовують прийоми політичної мімікрії для завоювання масової підтримки серед населення [3]. Отже, мімікрія у політиці є явищем набагато ширшим, ієрархізованим, глибинним аніж у природі та невід'ємним від культури соціальної поведінки.

Ще у «дополітичну» епоху достатньо відомими є факти мімікрійної поведінки первісних людей. Як зазначає А. Лобанова, «оманливим зовнішнім виглядом наші пращури намагалися перш за все задовольнити свої основні інстинкти: травлення і самозбереження. У тих прадавніх жорстоких природних умовах мімікрійна поведінка здійснювалася людьми або як захисна реакція на загрозу, що існувала для їхнього життя, або як певний ритуал» [4].

Доволі багато прикладів мімікрійної поведінки продемонструвала нам Стародавня Греція. Власне, саме поняття «політика» вперше з'явилась у грецьких мудреців, насамперед, як «мистецтво управління державою», а саме це «мистецтво» стало своєрідним лоном для розвитку політичної мімікрії. Ми бачимо приклади мімікрійної поведінки людей спочатку в театральному мистецтві — трагедіях, містеріях, комедіях, а вже потім і в політиці. Це було маскування акторів вже не лише під тварин, а, навіть, під богів. Достатньо пригадати відомий міф про викрадення Європи, де Зевс, аби не налякати її, перетворився на бичка [5, с. 123]. Реального політичного змісту мімікрія у Стародавній Греції набуває в легенді про троянського коня, в череві якого заховаляся грецькі воїни. Його залишили у подарунок троянцям, які зтягли коня до міста, повіривши грекам, і це в кінцевому підсумку привело до загибелі Трої.

У стародавніх греків, мабуть, вперше, ми спостерігаємо приклади системного підходу до розвитку т. з. «комунікативної мімікрії». Як зазначає В. Кашкін, цим терміном позначаються ситуації, коли «відправник має намір приховати свої цілі повністю або частково» [6, с. 110]. На думку Л. Тюлюпової, комунікативна мімікрія являє собою симулятивну підміну спілкування або псевдокомунікації. Її мета — підміна справжніх цілей і намірів комунікантів, підміна імені, смислів і функцій. У комунікативній мімікрії велику роль відіграє функція переконання, яка здійснюється лише тоді, коли в процесі комунікації адресант поділяє міфологеми відправника [7]. У старогрецьких «софістів» це знайшло найбільш повне відображення.

За словами Ф. Беккера, перші софісти (Протагор, Гіппій, Продік) надали велику послугу формального розвитку літературного грецької мови, але, вже їх найближчі учні і послідовники представляють картину глибокого морального і наукового падіння, що

пояснюється словами «софізм» (помилковий висновок) і «софістика» (дотепний, оманливий доказ); слова ці зберегли своє значення і до теперішнього часу. Софісти за гроші вчили всіляких хитрощів в розмові і суперечках, вчили говорити так, «щоб погане звертати на хороше». Таким чином, «вони найзгубніше вплинули на моральні поняття народу [8, с. 115].

Один з найвідоміших прикладів комунікативної мімікрії в діяльності софістів отримав назву «парадокс Еватла». Еватл навчався праву у Протагора. За укладеним між ними договором, він повинен був заплатити Протагору за навчання лише в тому випадку, якщо виграє свій перший судовий процес. І навпаки, якщо він програє цей процес, то не повинен буде платити нічого. Але закінчивши навчання, Еватл не став брати участь в судових процесах. Втопившись чекати, Протагор подав до суду на свого учня. Однак, суперечка так і залишилася нерозв'язаною. Рішення суду було засноване на двох вимогах: максимальному врахуванні інтересів обох сторін і максимальній справедливості. Саме тому перше рішення суду тут виносить на користь Еватла. Якщо ж не брати до уваги максимальну справедливість, то своє перше рішення суд може винести і на користь Протагора, що дозволяє потім Еватлові оскаржити це рішення...[9, с. 35].

Цікаво, що елементи політичної мімікрії в стародавній Греції відзначились і на архітектурі. Наприклад, яку політичну ідею може виражати Аполлон Бельведерський? Ідея цілком логічна: Греція на той час намагалася розширити свої володіння і їй потрібні були війни. Успіх війни залежав від спритності та витривалості воїнів, ось грецькі художники і вихваляли фізичну досконалість людини. Коли панівний клас перестає бути провідним ідейно, перші ознаки його неспроможності проявляються саме в мистецтві: представники цього класу вдаються до перекручень, а художники передають це у вигляді кубізму і футуризму [10].

Коли занепала цивілізація Стародавньої Греції, її традиції в певній мірі стали надбанням Стародавнього Риму. Римській культурі передувала культура етрусків. У V ст. до н. е. Рим вичавив етрусків з історичної арени. Дуже багато в чому римське виявилось запозиченим у етрусків — релігія, культура, економіка. Але чому зникли етруски? За словами А. Єрмановської, справа в тому, що «почалася повальна політична мімікрія»: етруски стали перетворюватися на римлян. Вони ... втратили доблесну стійкість, що так високо цінувалася раніше, а через свою пристрасть до бенкетів і нищих задоволень вони позбулися слави, яку їхні предки завоювали на полі брані» [11].

Мімікріювання та імітація були основним методом навчання у стародавніх римських школах (схоліях), гуманітарних навчальних курсах епохи Відродження, практичних вправ («*exercitatio*») та риторичної теорії. Учні повторювали та відтворювали поведінку, фразеологічні звороти та інтенції за наставниками, наслідували стиль письма тощо. В цілому суть цих вправ полягала не в копіюванні певного типу й форми в оригіналі, а в наданні нового змісту, копіюванні оригіналу, але в новій формі. Їх метою було відточити риторичні вміння учнів задля нових, кращих способів вираження, моделей поведінки та спілкування [12].

В стародавньому Римі поширюється такий вид мімікрії, яку А. Лобанова кваліфікує як «міфічно-театралізовану» [4]. Метою її носіїв (здебільш патриціїв) була театралізація суспільного життя, щоб у такий спосіб відволікати плебс від прагнення боротися за свої політичні права. Вона знаменувала собою зародження театрального мистецтва не лише на сцені, але і в житті, що ставало суцільним театральним дійством, у якому головні ролі виконували маски жерців, фараонів, імператорів, філософів, граючи міфічні або реальні життєві сюжети.

Політична мімікрія в епоху феодалізму була перетворена в інструмент реалізації чисто утилітарних інтересів правителів, що постійно ворогували один з одним. Правила політичного життя в середні віки визначалися законами взаємної нетерпимості, особливо релігійної, агресивним неучтвом і схоластикою. Висока публічна мораль дворянства, «кодекси честі» парадоксально сполучалися із аморалізмом і віроломством феодальних

сеньйорів і «батьків церкви», серед яких особливе місце належить Аврелію Августину (Блаженному). Він уперше виклав суцільну політичну доктрину християнства. У його творі «Про два гради» ми спостерігаємо приклад далекоглядної політичної мімікрії в тій ситуації, коли релігійна влада ще не була домінуючою, а світська влада мала значний силовий потенціал в суспільстві.

Концепція Августина склалася в період із 412 по 426 р. Своєрідні умови історичного розвитку і рівень суспільної свідомості того історичного періоду жадали від Августина більш гнучкого підходу в рішенні проблеми зміцнення релігійної влади. Тому його концепція була яскравим прикладом політичної мімікрії: «град божий» повинен співіснувати одночасно з земним, «нічого з останнього не відкидаючи і не руйнуючи». Справжня ж мета була – до відповідного часу не вступати в конфлікт із світською владою, поступово прибирати до рук її підлеглих і домогтися до прийдешнього кінця світла злиття двох градусів в один, що забезпечить вічне блаженство і прижиттєве з'єднання з Богом. «... Цей небесний град, поки знаходиться в земних мандрах, закликає громадян із усіх народів і набирає мандрівне суспільство у всіх мовах» [13, с. 135].

В політичному житті середніх віків можна спостерігати доволі цікаві приклади політичної мімікрії, завдяки якій усі суспільні відносини були немовби перевернені. Траплялися випадки, коли святителі нерідко вдягалися у шоломи і лати та йшли на чолі своїх військ у бій. Зустрічалися і папи-воїтелі, наприклад, Лев IX, що, програвши бій, потрапив у полон до норманів, після чого переможці цілували йому ноги. З іншого боку, бувало, що королі і герцоги вдягалися у єпископські митри. Відповідно до класичного вислову папи Інокентія III, що може вважатися мовби гаслом середніх віків, «Христос у Новому Завіті улаштував владу так, щоб царство було святительським, а священство було царським» [14]. Лицедійство, постійне обдурювання, придворні інтриги, містифікації були постійними атрибутами соціальних стосунків королівських родин і церкви в боротьбі за трон.

Нікколо Макіавеллі (1469-1527 р.) був першим, кому вдалося зняти покриви моралізму з непривабливої політичної практики феодалів володарів. Фактично, якщо говорити про вузьке розуміння політичної мімікрії, то воно знайшло відбиток у концепції Макіавеллі про ідеального державця. Макіавеллі у своєму творі показав як використовували владу Цезар Борджиа, Козимо Медичи, П'єро Соредні. Тут видно його спробу знайти не тільки новий тип державного діяча, визначити роль особистості в політичній історії, але і виявити межі влади, сформулювати закономірності політичного режиму і закласти основи політичного мистецтва в нових умовах. Фактично Н. Макіавеллі описав основні прийоми мімікрійної поведінки ідеального державця. Державець не повинен бути щедрим до такого ступеня, щоб ця щедрість завдавала йому збиток. Але він не повинен боятися також осуду за ті пороки, без котрих неможливо зберегти за собою владу. Коли на терези покладене вище соціальне благо — порядок і стабільність, він не повинен боятися бути жорстоким і т. д. [15].

Європейська, російська та українська історія подає нам достатньо прикладів з діяльності владної еліти XVII – XIX ст., яка, аби утриматися у владі вдається до засобів політичної мімікрії. Неабияку майстерність до приховування власної суті демонструвала Катерина II. Відомий історик В. Ключевський щодо її епохи зауважував: «... уся політика Катерини II була системою вишуканих фасадів із брудними підвір'ями, наслідками якої було повне знівечення моралі вищих класів, пригноблення та розорення нижчих, загальне знесилення Росії» [16].

Особливий тип політичної мімікрії являв собою феномен українського козацтва. Власне, тут йдеться не про мімікрійну діяльність конкретної людини, а мімікрію як об'єктивне явище, яке представляла собою Запорізька Січ. Туди йшли селяни, ховаючись від польського ярма, люди, які намагалися приховати власне минуле та своє ім'я. Але козаком міг стати росіянин, українець, білорус, татарин, поляк, єврей. Козацтво було або одне єдине — як стан, або неймовірною сумішшю — за національним складом. В Січі можна було

зустріти всякі народності: українців, поляків, литовців, білорусів, великоросів, донців, болгар, волохів, чорногорців, татар, турків, калмиків, грузин, німців, французів, італійців, іспанців і англійців.

Надзвичайно цікавою постаттю в контексті дослідження є український гетьман Іван Мазепа. За словами М. Костомарова «під зовнішнім виглядом правдивості він був здатний поставати не тим, ким був насправді, не лише в очах людей простодушних і піддатливих на обман, а й перед найбільш проникливими» [17]. За словами А. Лобанової, — цими якостями він зумів увести в оману Петра Великого й упродовж багатьох років змушував визнавати себе за людину, дуже віддану російському престолу і російській державі [4].

Таким чином, політична мімікрія — це, насамперед, засіб самозахисту в кризових ситуаціях. Подібними засобами була змушена користуватися інтелігенція в радянському суспільстві після перемоги жовтневої революції 1917 р. Наведемо показовий уривок з бесіди Сталіна з Фейхтвангером від 8 січня 1937 р. щодо культу особистості:

Фейхтвангер. — «Я говорю не про почуття любові та поваги з боку робітничих і селянських мас, а про інші випадки. Виставляються в різних місцях ваші бюсти — непривабливі, погано зроблені. На виставці планування Москви все одно, насамперед, думаєш про Вас, — до чого там поганий бюст?»;

Сталін. — «... вони (бюрократи) бояться, якщо не буде погруддя Сталіна, то їх або газета, або начальник вилає, або відвідувач здивується. Це область кар'єризму, своєрідна форма «самозахисту» бюрократів: щоб не чіпали, треба погруддя Сталіна виставити. Вони намагаються захистити себе за принципом мімікрії — бюсти виставляють, гасла пишуть, в які самі не вірять ... Я бачив, наприклад, на першотравневій демонстрації портрети мої і моїх товаришів: схожі на всіх чортів. Несуть люди із захопленням і не розуміють, що портрети не годяться. Не можна видати наказ, щоб виставляли хороші бюсти, — ну їх до біса!» [18].

Дійсно, політичне життя другої половини ХХ та початку ХХІ ст. характеризується багатьма мімікрійними явищами, що склали спосіб поведінки і життя мільйонів людей, не тільки партійної еліти, але й багатьох інших соціальних груп і прошарків суспільства. Сьогодні результатом такого стану речей стала підміна понять та реалій людського буття мімікрією, яка набула гіпертрофованих форм (від публічної демонстрації своєї діяльності до штучного приписування окремих суспільних заслуг чи соціальних функцій, суспільної ваги чи значущості, надзвичайної обдарованості, харизматичності та ін.) і стала невід'ємним елементом багатьох соціальних інститутів, політичних партій, народних обранців, благодійників, науковців, журналістів, працівників медійної індустрії та ін.

В цілому аналіз історичних та літературних джерел свідчить про те, що політична мімікрія об'єктивно існує в усіх суспільствах, є необхідним і специфічним феноменом людського буття, його організації та життєдіяльності. До об'єктивних чинників її існування слід віднести:

1. Політичний режим, який визначає характер відкритості чи закритості суспільства, допустимий ступінь прав і свобод членів суспільства;
2. Рівень соціально-економічного розвитку суспільства, політичної культури та свідомості громадян, соціокультурні умови життєдіяльності соціуму;
3. Шаблонність цінностей та стереотипність поведінки; рівень інтелекту, від чого залежить стан політичної мімікрії: чим нижче інтелект, тим вищий ступінь мімікрійної поведінки громадянина.
4. Рівень політичної напруги та конфліктогенності у суспільстві, який визначають характер та стан протистояння різних політичних сил у суспільстві;
5. Тривалість знаходження при владі певної домінуючої політичної сили, коли не дивлячись на протестний стан свідомості, ззовні проявляється готовність підкорятися чинній владі;

6. Вирішальний вплив групи та зовнішніх обставин (необхідність відповідності рольовим очікуванням як обов'язкова умова безпечного та комфортного існування);

7. Соціо- та етнокультурні умови, що характеризували стан розвитку культури, моралі; наявності власної думки та автономії; небажання, внаслідок якого розвивається і нездатність брати на себе відповідальність і приймати самостійні рішення.

Література:

1. Пасько Я. І. Українське суспільство в антиномічному контексті свободи і несвободи [Електронний ресурс] / Я. І. Пасько. Режим доступу : http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/3_2004/articles/stat47.html.

2. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии [Текст] / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – С. 456-457.

3. Фоменков А. И. Социально-политическая мимикрия и государственная власть [Электронный ресурс] / А. И. Фоменков. [Режим доступа] : <http://www.smolsoc.ru/index.php/2010-09-08-19-39-22>.

4. Лобанова А. С. Соціальна мімікрія як адаптивний спосіб життєдіяльності [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня доктора соціологічних наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Лобанова Алла Степанівна ; Криворізький держ. педагогічний університет. – Кривий Ріг, 2004. – С. 50.

5. Кун М. А. Міфи Давньої Греції [Текст] / М. А. Кун ; перекл. з рос. Іванченко. – К. : Котигорошко, 1993. – 267 с.

6. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации: краткий курс [Текст] / В. Б. Кашкин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : АСТ: Восток– Запад, 2007. – 256 с.

7. Тюлюпова Л. Д. Проблема эффективной коммуникации в современной университетской корпорации [Электронный ресурс] / Л. Д. Тюлюпова. – Режим доступа : http://www.russcomm.ru/rca_biblio/t/tulupova.doc.

8. Беккер К. Ф. Мифы древнего мира [Текст] / К. Ф. Беккер. – Саратов : Надежда, 1995. – 720 с.

9. Ивин А. А. Логика [Текст] / А. А. Ивин. – М. : Гардарики, 2002. – 228 с.

10. Мимикрия в СССР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nnre.ru/istorija/mimikrija_v_sssr/index.php.

11. Ермановская А. Политическая мимикрия этрусков [Электронный ресурс] / А. Ермановская. – Режим доступа : http://historylib.org/historybooks/Anna-Ermanovskaya_50-znamenitkh-zagadok-drevnego-mira/39.

12. Intergracja czy imitacja polityki wschodniej UE – RESET totalny // Polityka Wshodnia. – Mode of access : <http://lubczasopismo.salon24.pl/politykawschodnia/post/297792>. – Title from the screen.

13. Корнієнко В. О. Політичний ідеал: проблеми еволюції та втілення в умовах сучасного суспільного розвитку [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук : спец. 23.00.03 «Політична культурата та ідеологія / Корнієнко Валерій Олександрович ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 439 с.

14. Трубецкой Е. Н. К характеристике политических идеалов эпохи Возрождения [Текст] / Е. Н. Трубецкой // Киевские университетские известия. – Киев. – 1893. – № 1. – С. 15.

15. Макиавелли Н. Искусство побеждать противника : изречения и афоризмы Н. Макиавелли [Электронный ресурс] / Н. Макиавелли. – Режим доступа : http://historylib.org/historybooks/Nikolo--Makiavelli_Iskusstvo-pobezhdad-protivnika--Izrecheniya-i-aforizmy-N--Makiavelli/3.

16. Ключевский В. О. Императрица Екатерина II (1729–1796) [Текст] / В. О. Ключевский ; сочинения в 9-ти томах. – Т. 5. – М. : Мысль, 1989. – С. 284.

17. Костомаров М. Иван Мазепа [Текст] : художньо-документальна книжка / М. Костомаров. – К. : Веселка, 1992. – С. 39-40.

18. Беседа Сталина с Фейхтвангером о культе личности от 8 января 1937 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.liveinternet.ru/tags/page2.html>.

Бобрук А. Н. Мимикрия как политико-культурный феномен

Анализируется феномен политической мимикрии в историческом контексте. Показаны ее проявления в разные эпохи и причины возникновения в общественной жизни. Сделана попытка обобщить объективные факторы ее существования в политическом пространстве.

Ключевые слова: политическая мимикрия, мимикрийна поведение, форми политической мимикрии.

Bobruk. A. Mimicry as a political and cultural phenomenon

Analyzes the phenomenon of political mimicry in a historical context. Showing its manifestations in different ages and causes in the community. An attempt is made to summarize the objective factors of its existence in the political space.

Keywords: political mimicry, mimikriyna behavior, forms of political mimicry.

УДК 32:[316:159.953]

Воляннюк Ольга Ярославівна,

*кандидат політичних наук,
науковий співробітник відділу дослідження
теоретичних та прикладних проблем національної пам'яті
Українського інституту національної пам'яті*

СПІЛЬНА ПАМ'ЯТЬ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ АСИМЕТРІЇ

Описані наукові підходи до розуміння сутності спільної пам'яті і спільнот пам'яті. Проаналізовано значення меморіальних досліджень для вирішення актуальних проблем політичної асиметрії.

Ключові слова: суспільна пам'ять, спільна пам'ять, спільнота пам'яті, політична асиметрія, парадокс асиметрії.

В епоху геополітичної невизначеності та українського запізнілого самовизначення дискусії про можливість гармонійного політичного розвитку потребують оновлених підходів. Запозичена з точних наук, проблематика симетричного/асиметричного все частіше знаходить своє відображення у дослідницьких проектах сучасних соціогуманітаріїв та може слугувати вагомим інструментом вирішення актуальних суспільно-політичних питань. Сьогодні поняття «асиметрії» (від давньогр. ασυμμετρία — «неспівмірність», μετρέω — «вимірювати») найчастіше вживається у контексті проблематики політичної регіоналістики, міжнародних відносин і зовнішньополітичних стратегій [див. напр. 2; 11; 12, с. 41-42; 21]. Втім динаміка політичного життя сучасного українського суспільства все більше зобов'язує вітчизняних науковців до виявлення та розуміння внутрішніх суспільних асиметрій. Гендерні, регіональні, вікові, професійні, освітні та інші асиметрії значною мірою визначають не лише кількісні параметри політичного життя, але і його якісні показники. У демократичному суспільстві нерівномірний розподіл політичних ресурсів між різними суб'єктами провокує, з одного боку, до розгортання конкурентних відносин чи конфліктних ситуацій, з іншого ж — до пошуку нових ресурсів й засобів владного контролю.

Погодимось з позицією російських політологів про те, що «конфлікти третього покоління» відрізняються від попередніх, в основному міждержавних, розширенням основних суб'єктів-учасників, предметом, джерелами, способами вирішення тощо. На